

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad

Dokumentnamn
Ställningstagande om folkbildning

Beslutsdatum
2024-06-13

Dokumentansvarig
Erik Peurell

Dokumenttyp
Ställningstagande

Beslutsfattare/Ägare
Styrelsen

Verksamhetsområde
Folkbildning

Ansvarig sektion/avdelning
Avdelningen för tillväxt och
samhällsbyggnad

Ärendenummer
SKR2024/01004

Ställningstagande om Folkbildning

SKR:s ställningstagande

En aktiv bevakning av medlemmarnas intressen är en av grunderna i SKR:s ändamål. SKR:s ställningstaganden tydliggör vår ståndpunkt i en viss avgränsad fråga och utgör underlag för påverkansarbetet och debatt. Ställningstaganden arbetas fram tillsammans med medlemsföreträdare på regional och lokal nivå och beslutas av SKR:s styrelse.

Bakgrund

Stödet för verksamheten i folkbildningens organisationer är på många håll i Sverige föremål för prövning och neddragning. Bland kommuner har de ekonomiska bidragen till studieförbunden minskat med nästan 20 procent i reala tal på 25 år. Ett drygt 20-tal kommuner ger inget stöd till studieförbunden överhuvudtaget.

Det finns en risk att relationerna mellan kommunala företrädare och folkbildningens aktörer försvagas genom denna utveckling. Utan goda kontakter mellan folkbildningen och SKR:s medlemmar kan en betydelsefull del av lokalsamhället kopplas bort från samtalet om samhällsutvecklingen. Kommuner och regioner går miste om den kraft bildningsverksamhet i civilsamhället utgör och omvänt förlorar bildningsorganisationerna successivt möjligheten att bidra till den lokala och regionala utvecklingen. I SKR:s inriktning för perioden 2023–2027

slås fast att SKR ska arbeta för att utbildningssystemet bättre möter verksamheternas behov och ska verka för nya och fler vägar till utbildning i strävan att säkra välfärdens kompetensförsörjning. Genom ett pågående samtal, en löpande dialog, mellan folkbildningen och representanter för kommuner och regioner kan information utbytas om behov av kompetens och möjligheter att erbjuda utbildningar. Folkbildningens aktörer kan erbjuda kompletterande utbildningar till dem som är i behov av det.

I vår samtid finns ett behov av konkret kunskap om innebörden av demokrati och politiska processer. Folkbildningens verksamheter bidrar till att motverka kunskapsresistens och desinformation. Den bidrar även till förståelsen för och deltagandet i en fungerande demokrati genom sin utbildningsform med betydande inslag av medbestämmande och med ett fritt och öppet debattklimat där olika åsikter kan ställas mot varandra.

Förändringar i samhället ställer folkbildningen inför utmaningar avseende dess organisation och verksamhet. Med ett gemensamt ansvarstagande mellan stat, regioner och kommuner för långsiktig planering av folkbildningens resurser förbättras förutsättningarna för folkbildningens aktörer att verka i alla delar av landet och för att folkbildningen ska ha förutsättningar att upplevas som relevant. Det i sin tur bidrar till att människor ska kunna bo, bilda sig, utbilda och vidareutbilda sig och få jobb var som helst i landet.

Ställningstagande

Folkbildningens verksamheter har betydelse för både den enskilda individen och för samhällets utveckling. SKR anser att dialogen mellan kommuner, regioner och folkbildningens aktörer behöver stärkas för att på bästa sätt ta tillvara folkbildningens olika erbjudanden för individ och samhälle. SKR ser positivt på framtagandet av samverkan i olika former mellan folkbildningen och det offentliga och uppmanar myndigheter, regioner och kommuner att fortsätta uppmärksamma folkbildningens roll för kompetensförsörjning. Fortsatt kontroll av offentligt stöd till folkbildningen ska kompletteras med ett aktivt arbete med verksamheternas utveckling.

Folkbildningens självförvaltningsmodell ska behållas. Folkbildningen bidrar till det civila försvaret, till ett vitalt föreningsliv och ett rikt kulturutbud. Folkbildningens bidrag till kultur i hela landet ska värnas. Villkoren för hur framtida offentlig finansiering av folkbildningen ska delas mellan statlig, regional och kommunal nivå behöver förtydligas och formuleras i en dialog mellan regering och SKR.

1. Folkbildningens betydelse för individen är av stort värde

Folkbildningen fyller en väsentlig funktion för enskilda personers möjligheter till att komplettera och bygga på sina kunskaper, bilda sig och utvecklas som individer. Folkbildningen erbjuder individen att göra fria och självständiga val bland en bredd av alternativ till lärande under hela livet, där individens eget

ansvar och valfrihet står i centrum. Genom dessa möjligheter kan individen även på ett bättre sätt ta del av och bidra till det omgivande samhället.

Folkbildningens verksamheter kan ge den enskilde möjligheter att bryta ofrivillig ensamhet och skapa sammanhang till exempel för äldre, personer utanför arbetslivet och personer med funktionsnedsättning. Folkhögskolan kan för många deltagare innebära en positiv möjlighet att under former anpassade till deltagarens förutsättningar fullfölja en utbildning. Studieförbunden står på många håll för dagverksamhet för daglediga som pensionärer, sjukskrivna och arbetslösa som kan och vill aktivera sig. Genom att delta i folkbildningens aktiviteter får individen möjlighet att växa genom medskapande och genom att utveckla kunskaper som är viktiga för att ta del i vardagslivet såsom språk och vardagsekonomi samt för att minska det digitala utanförskapet.

2. Dialogen mellan kommuner, regioner och folkbildningens aktörer behöver stärkas

Folkbildningen kan bidra till både samhällets kompetensförsörjning och individens bildning. Det ena utesluter inte det andra. Det viktiga för framtiden blir att finna en balans mellan de olika aspekterna. Utgångspunkten är en dialog där förslag och idéer kring verksamheternas utveckling kommer från både finansiär och utförare.

Många folkhögskolor och studieförbund är beredda att ta emot uppdrag eller beställningar från offentliga aktörer på yrkesutbildningar eller kompletterande språkutbildningar på områden där det saknas personal. Uppdrag kan även gälla att erbjuda utbildning för ungdomar som inte har uppnått gymnasiebehörighet och gymnasieexamen och som behöver ett annat utbildningssammanhang. Kommuner behöver därför etablera en god dialog med folkhögskolor för att öka kunskapen om deras erbjudande.

3. SKR ser positivt på lokala och regionala samarbeten mellan folkbildningen och offentliga aktörer

Det är positivt att olika former av lokala och regionala samarbeten mellan folkbildningen och offentliga aktörer etableras för att skapa kontinuitet och goda planeringsförutsättningar. På flera håll har regioner och kommuner slutit överenskommelser med civilsamhället som helhet eller med folkbildningens aktörer. En sådan överenskommelse kan vara en bra plattform att utgå ifrån för vidare diskussioner om djupare samarbeten, utvecklingsarbete eller uppdrag. Den kan också vara viktig för långsiktigheten i regionens eller kommunens relation till folkbildningen. Där samverkan mellan folkbildningen och det offentliga redan ingått är det viktigt att den följs upp och utvecklas för att på bästa sätt svara mot de förändrade behov som både enskilda individer och samhället som helhet har.

4. Folkbildningens erbjudande till utbildningssystemet ska fortsätta att uppmärksammas

SKR anser att folkhögskolorna som resurs för individers utveckling och för regional kompetensförsörjning ska fortsätta att uppmärksammas i strategiska forum och plattformar för samverkan mellan myndigheter och regioner.

Regeringsuppdraget för myndighetssamverkan kring kompetensförsörjning och livslångt lärande omfattar ett flertal statliga myndigheter med uppdrag att samverka i syfte att bidra till en väl fungerande kompetensförsörjning. Folkbildningsrådet är en viktig part i denna samverkan med uppgift att synliggöra folkhögskolan som utbildningsform och resurs för en bättre matchning på arbetsmarknaden.

SKR anser det även som centralt att folkbildningens aktörer synliggörs i det arbete som görs inom ramen för myndighetssamverkan inte minst för validering och planering av utbildningsutbud. På motsvarande sätt bör folkbildningens erbjudanden fortsätta att uppmärksammas i nätverket för regional kompetensförsörjning som sammankallas av Tillväxtverket.

Regionens kännedom om vilka folkhögskoleutbildningar som ligger i framkant inom sina områden, oavsett huvudman, ger goda möjligheter att fungera som länk mellan det regionala näringslivet och folkhögskolorna i regionen. Det är även viktigt att folkhögskolorna bygger relationer med nationella branschråd och arbetsgivarföreträdare för att utforma relevanta utbildningar och att gemensamt sprida information om dessa nationellt. Där länsbildningsförbunden har bemannad verksamhet och företräder både studieförbund och folkhögskolor kan de fylla en roll som länk mellan de offentliga verksamheterna och folkbildningens aktörer.

5. Motverka hinder för folkbildningens utveckling

Arbetet mot välfärdsbrottslighet är prioriterat inom SKR. Upptäckten av systematisk brottslighet med folkbildningens offentliga bidrag har väckt stor uppmärksamhet och upprördhet. Såväl Folkbildningsrådet som Studieförbunden i samverkan har genomfört breda åtgärdsprogram. I det fortsatta arbetet anser SKR att det är viktigt att skapa förståelse för åtgärder i syfte att förhindra felaktigt användande av offentliga bidrag och samtidigt ge utrymme för ett aktivt arbete att utveckla folkbildningens verksamheter.

6. Självförvaltningsmodellen för folkbildningen ska behållas

Statsbidraget fördelas idag av Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna enligt en självförvaltningsmodell. SKR anser att den ordningen ska bestå. Dels ger det kommuner och regioner fortsatt möjlighet till direkt insyn i den bidragsfördelade verksamheten genom att SKR är en av tre medlemmar i Folkbildningsrådet, dels skapas goda förutsättningar till en systematisk och långsiktig uppföljning och utvärdering av statens bidrag till folkbildningen som bidragsfördelade kommuner och regioner kommer att kunna ha direkt nytta av i sitt eget arbete med bidragsgivning.

7. Tydliggör folkbildningens betydelse för civilt försvar

Hela civilsamhället är betydelsefullt för ökad beredskap och stärkt civilt försvar. Men det finns anledning att särskilt tydliggöra folkbildningens betydelse i det sammanhanget.

Genom sina verksamheter bidrar folkbildningens aktörer till att sprida praktiska verktyg och förbereda människor för att hantera kriser. Folkhögskolor är dessutom viktiga som samlingsplatser och många av dem kan erbjuda sängplatser och lagad mat, vilket gör dem till viktiga noder i samhället vid kris och krig. SKR menar att folkbildningen bidrar till samhällets robusthet och därmed till en allmän motståndskraft genom sina bidrag till ökad kunskap, känsla av sammanhang och stärkt demokrati. Det är centralt att folkbildningens aktörer agerar som självständiga resurser i samhällets beredskap, med frihet att anpassa verksamhet efter lokala behov.

8. Folkbildningens bidrag till kultur i hela landet ska värnas

Studieförbund och folkhögskolor skapar betydelsefulla arenor för kultur. Folkbildningen bidrar till att bredda kulturdeltagandet, inte minst i landsbygder, och öppnar möjligheter till kulturutövande för fler människor. Studieförbunden har betydelse för den lokala och regionala kulturella infrastrukturen genom att tillgängliggöra lokaler för övning och framförande av en bredd av konstformer. Därför finns det även kulturpolitiska motiv för offentliga insatser på folkbildningsområdet.

Folkhögskolornas särskilda kurser med estetisk inriktning är av stor betydelse för konstnärer för att kunna utveckla sitt konstnärskap inför ansökan till högre utbildning. Att arbeta som cirkelledare inom någon av studieförbundens många kurser inom de estetiska områdena, liksom att vara lärare vid en estetisk kurs på folkhögskola, skapar en bredare arbetsmarknad för människor med högre konstnärlig utbildning, vilken bör ges förutsättningar att utvecklas på ett sätt som bygger på frihet, entreprenörskap och lokal förankring.

Därför anser SKR att folkbildningens aktörer ska ges ekonomiska förutsättningar för att bidra till ett vitalt föreningsliv och en infrastruktur för lokalt kulturliv som i förlängningen bidrar till levande samhällen och förbättrad folkhälsa i hela landet.

9. Det krävs ett gemensamt offentligt ansvar för folkbildningens ekonomiska förutsättningar

Det är viktigt med ekonomisk långsiktighet och att undvika ryckighet i bidragsfördelningen som försämrar förutsättningar för folkbildningen och i förlängningen för enskilda verksamhetsdeltagare. När tillfälliga medel tillförs är det önskvärt med framförhållning och tydlighet om finansieringens avslutande. Om en finansiering ska avslutas bör det ske genom en kommunicerad och ordnad avtrappning. Annars är det risk att deltagare som är mitt i sin utbildning blir utan finansiering.

Dagens system för offentlig finansiering av folkbildningen genom ansvarstagande från såväl staten som regionerna och kommunerna kan utvecklas. Villkoren för hur framtida offentlig finansiering av folkbildningen ska delas mellan statlig, regional och kommunal nivå behöver förtydligas och formuleras i en dialog mellan regering och SKR. I förlängningen vore det önskvärt att dialogen kan leda fram till en överenskommelse mellan staten å ena sidan och regionerna och kommunerna å den andra om ansvarstagande för en långsiktig finansiering av folkbildningen.